

DANI RASEDLANI

Dnevnički zapisi iz 1957.

Šime Vučetić (Vela Luka 1909. - Zagreb 1987.)

Hrvatski književnik Šime Vučetić pisao je dnevničke bilješke od 1956. do početka 1980-ih. U obiteljskoj ostavštini sačuvano je više od 20 bilježnica u autografu, čiji je tek manji dio bio publiciran u knjizi „Vrag ti je dug život“. U krugu obitelji se, na inicijativu Šiminih unuka, a Draganovih kćeri Ivane i Marje, pokrenula tema očuvanja građe Šime Vučetića i objave dosad neobjavljenih zapisa, među kojima su bili i spomenuti dnevni. Potom je književnik i bibliotekar Dragan Vučetić prionuo pretipkavanju teksta u digitalni oblik i priređivanju za tisak u dva zasebna rukopisa. Jedan kojeg je naslovio „Marsija“, vezan je uz političke prilike i pritiske, ali i javne osobe književnog i društvenog značaja. Drugi, nazvan „Dani rasedlani“ po sintagmi iz njegove pjesme na dijalektu, obuhvaća zapise koji su ponajviše vezani uz njegovu rodnu Velu Luku i otok Korčulu, lokalna lica i događaje. Zahvaljujući Draganu Vučetiću, uredništvo je dobilo na uvid dio neobjavljenih dnevničkih zapisa iz 1957. i priredilo izbor za objavu. Napominjemo kako su Vučetićeve bilješke pretipkane bez intervencije s ciljem zadržavanja autentičnosti (povremene uglate zagrade označavaju nečitljiv rukopis) te kako smo u ovom izboru vodili računa o zanimljivosti teksta za našu publiku, ali i očuvanju cjeline Vučetićeve misli.

U Vučetićevim zapisima, štošta se toga ocrtava. Ponajprije vrijeme u kojem se osjeća sukob svjetova: starog građanskog, posjedničkog i novog socijalističkog; religijskog i bezvjerskog; svijeta tradicije i svijeta koji je tek krenuo graditi svoje mitove, ali je zagušen birokracijom i nepovjerenjem. Ocrtavaju se mnoge živopisne ličnosti i njihove sudbine. Ocrtava se i Vučetićev obiteljski život, sumnje i strahovi, bijeg od Zagreba, potraga za harmonijom i srećom.

10. I. 1957.

Poslala je mat moja paket maslina, malo ulja i suha grožđa. Gledajući one masline, o kako sam bio ushićen i kako sam osjetio mater, posvećujući joj u mašti, dok su mi oči skakale vani, moju knjigu („mojoj materi Kati“). Kad bi ona znala što je samnom i s nama! Da su među njenu djecu i unučad uveli duh policajluka! U tom momentu i ta moja mati stara ovca učinila mi se, čak i ona, tužnom našom domovinom, kojom urlaju dželatati, krvnici, batinaši, trovači, agenti, cinici, ubice, mučitelji i ostala bratija naše stvarnosti. O masline orgule u onoj kutiji, modre i malo crne i neke sasvim malo crvenkaste! Suho mi je bilo, te nisam mogao ništa reći. Sjetih se maslinika, svoga činovnikovanja a mogao sam biti težak mirisan od snage i kopanje, od sunca i trava.

Kako mi je bilo kobno u tim odnosima! A ništa! Pognuo sam se i išao kroz stan, kojeg oni spominju kao grob. Stan je grob, grob je stan, jao tebi, dobar dan!

*U tom momentu i ta moja
mati stara ovca učinila mi se...
tužnom našom domovinom,
kojom urlaju dželatati, krvnici,
batinaši, trovači, agenti, cinici,
ubice, mučitelji i ostala bratija
naše stvarnosti...*

*Pognuo sam se i išao kroz stan,
kojeg oni spominju kao grob.
Stan je grob, grob je stan, jao
tebi, dobar dan!*

travanj 1957.

... Zvoni podne. Juha i pečene sardele. Odgovori na pisma. A osjećaj nesigurnosti i što ću u Zagreb bez namještenja u ovoj situaciji, i što bih ovdje u ovom čvoru privatnopravnih odnosa i sa izvjetrenim ocem? Zvoni podne. Dozvonilo je. Čuje se mat, i mali: „Što je ovo?“ „Ne intrigajte tati pituru!“ Nije slobode, a da smrt fašizma-sloboda narodu“. Ovo je smrt slobodi...

...Upravo kad je dolazio (oko 5) parobrod „Vida“, u lakoj kišici, počelo je oplimavati: mali je trčao po rivi i gazio po moru, a mi smo se čudili, i svima nam je bila prijatna ova promjena, ova laka kiša, ova veselost ljudi i djece. I vrapci su se čuli iz krova Franičine kuće. Jedna opća lakoća, izdahnuće. Silna voda iz neba i od plime pretvorila nas je u prpošne neke ptičurine, pitome i dobroćudne, a kao da smo hladne ribe, bez ognja zloća, lukavosti, gluposti. Voda nam je olakšala žiće, isprala nas, nadojila, oplemenila, jer ona je vječnost, oblina stvari, ime bez granica, nepodatna i nenagledna, živa žena hladnih kosa, koje se pjene, ako nisu kiša, bijela pahulja, rošnjak ili duga. Kao pred četrdesetak godina, kao u Flandriji, kao u ljepoti djetinjstva i naivnosti, osjećao sam ovu vodu, djecu i s mojim malim u trku preko nje i njezina nijemog lutanja i muzike.

Subota, 20. IV. 1957.

Sinoć je bila procesija Velikog petka. Koliko ljudi! Nešto oko 3500. Ferali, blagoslov, svijeće, pomiluj mene Bože, lovorika, pop, puk, žene, škrgitavnice, barabani, a noć aprilska, čista i umna da shvati svaku muku, predstava i elemenat ljudskog smisla. O ta golgotska legenda! Neodoljiva je još uvijek. Za patnike je ona njihova vjerna fantazija, za slobodne ljude zanimljiva uspomena. Ja sam i jedno i drugo, i ja se tako, kao bezvjerac, upravo bivši katolik, moram na jedan način pokloniti. Vidim u toj golgotskoj legendi i sebe i uspomenu, svoju trpnju i svoju misao o jednoj prošlosti. Procesija je ova u početku došla kao jedna crna, strašno glomazna zmijurina: bila mi je smiješna i grozomorna. Zatim, osjetio sam je kao neku prikazu prošlosti, koja se polako, sa rassetim Isusom na aždajskoj glavi, izvlači iz crkve, puže prema Ćirkotovićima (tu su kod križa Talijani ubili barbu Ivana), pa ide dalje, gujavičji, murinasto, prama borima i dalje do Orebova mosta.

Pjevanje „Pomiluj mene bože“ značilo je očitovanje elementa, luške snage i težačkoribarske krvi, koja je u noći, u melodiji, našla svoju formu i zrelinu. Kad zaori preko 1000 glasova, to je ipak nešto: prvo jedna, pa druga i treća grupa, „flota“, kažu neki. Ta manifestacija elementa ne može a da te ne potrese, a kad se s melodijom javi golgotska legenda, onda je to prava plima i zrelinu bića. I dobro bi bilo, da se, strašno komično, nije javio pop sa svojim blagoslovom. Kakav glas! Kakva li neponoviva zapravo dreka! A opet, kad se sjetih, da on ponavlja <starine kao> Kanavelovićeve stihove, da ti stihovi žive od korčulanskih baščina, stada i ufanja, i kada, napokon, osjetih da su ti stihovi prevladali i popa, i njegov ružan, snažan glas, i njegovo svetotajstvo, vidio sam da je pobijedila narav i ljudska snaga. Pomisao da je opet sva ta procesija neka vatikanska predstava, nije me nimalo smela. Žalio sam pak, krivo mi je bilo, što tako dobrovoljno još nove forme kulture nisu opile mase i nisu im ulile smisla, mitskog vina, legendarne draži. I sjetih se, ne znam odakle, čak Lenjina. Onamo golgotski čovjek, koji ima svoje procesije i legende i zborove i svijeće, a ovdje lenjinski čovjek, lenjinski Lenjin (i koje hoćeš još ime!) ali bez svojih procesija, s malo legenda i zborova, jer sve je, puno je upropastila birokracija, grupaško samouništavanje, frakcionaška zločinstva, autoritativnobirokratska partijnost i ostalo. Egoizam i odbrana ličnih života nadasve.

*I sjetih se, ne znam odakle,
čak Lenjina. Onamo golgotski
čovjek, koji ima svoje procesije
i legende i zborove i svijeće, a
ovdje lenjinski čovjek, lenjinski
Lenjin... ali bez svojih procesija,
s malo legenda i zborova, jer
sve je... upropastila birokracija,
grupaško samouništavanje,
frakcionaška zločinstva,
autoritativnobirokratska
partijnost... Egoizam i odbrana
ličnih života nadasve.*

Pa kako da ne bi bila neodoljiva golgotska legenda, kao i djetinjstvo Kristovo!? Taj znoj na maslinskoj gori – čiji to znoj ne bi bio? To hapšenje njegovo – čije to hapšenje nije bilo? Ta stvar Jude, koji ga izdaje? Ti apostoli-agitatori? A t.zv. križni put? Biti ostavljen od svih osim od matere svoje, i biti pljuvan, mučen i mrcvaren, i biti propet na drvo, i žeđati u smrtnim mukama i govoriti s drva križa, sve to i sve ono ostalo, sve je to još uvijek svakidanja istina, a legenda, upravo mit o njemu, i njegova nauka humanitarnosti, posebna je istina u sazviježđu mita, legendi, sinteze, filozofije i poezije. Ja na taj mit gledam iz daljine, kao što gledam na olimpijski ili budistički, i čeznem, već odavno, bit će dvadeset godina, čeznem za crvenim mitom i istinom. Istina, on je tu, i teško je zatrpan birokracijom i svim ostalim zlima, ali je do nas, da ga uobličimo i da ga učvrstimo u svijetu, koji smo naslijedili.

Ja, dakle, evo vidim, ipak živem, i spajam svjetlost i mit našeg doba, i drevnu legendu i svagdanje naše disanje.

Nedjelja, 21. IV. 1957.

Odnikle se, iz ove polukatoličke kuće, evo našla „spomenica Ruđera Josipa Boškovića“, što ju je „o 200.-toj obljetnici njegova rođenja...“ dalo „na svjetlo Dubrovačko Katoličko Društvo, Bošković.“ Mračne li edicije! Dosadne li popovskofratarske lajavosti i „naučnosti“! A u kako solidnu mantiju nanovo zaodjenuše ovog „isusovca“! Najgadniji prilog u ovoj ediciji je, bez sumnje, moga zemljaka O. Petra Vlašića... Trebalo bi za zabavu u najgoroj dosadi citirati čitav članak. „Boga nitko – kaže fratar Kapulina, kako mu zovu, inače dobroćudnu porodicu, - još ne vidje, a i ne može ga se – zamislite! – vidjeti tjelesnim očima, - moglo bi se, dakle, duhovnim – no nebesa kazuju slavu Njegovu i čitav svemir u skladnoj jeci opetuje da Bog opstoji i da je Stvoritelj svega. To moraju priznati – pobjedonosno kaže fratar – svi koji vasionu proučavaju, jer u promatranju svemira Boga se, tako rekući, rukama pipa, kako se izrazio zvjezdoznac Kepler“. To, dakle, kao baza, a ono o „pipanju Boga“, prepustimo ženskarima. Jer (pa i tu se može reći „jer“) „u svojim djelima na više mjesta vrli učenjak priznaje opstojanje vrhovnog bića, Boga, a u „De anima et de Deo“ pod br. 544 sa ovom - nego što! – naglasuje ovim riječima: Zanimajati neizmjernu

moć božanskog Stvoritelja, Njegovu mudrost i providnost, koje daleko nadmašuju svako shvaćanje ljudske pameti, samo onaj može, koji je posvema pameću slijep, ili koji je samome sebi oči izvadio i otupio svaku moć svoga uma; koji zatvara svoje uši jakome glasu prirode (mi, <Š.>V. podcrtali), koja ga oda svih strana podsjeća na opstojanje Boga; ili raste (samo onaj može zanijekati Boga) koji uši i timpane i sve ono, što spada na sluh otsijeca, kida, daleko od sebe odbacuje“. I sad, umjesto da ga se poveže s racionalizmom, da se uoči panteistički karakter toga Boškovićeve bogoštovanja, naš se Vlašić penje na propovjedaonicu i počinje, iako jezikom filozofa i intelektualca, da trubi svoju svetu i fideističku pjesmu. Ali ne samo to, on zna da ističe i „Božju mudrost“, koja nas gleda iz svakog mjesta, da je prava divota, pa tako dodiruje i moju, tako kažem, svjetlost. „Uzmimo na pr+- svijetlo i promotrimo ga. – Pomozi, Bože, da!, kažem ja – koliko tu čudovišta u rasijanju svijetla na razne strane, u prelijevanju u svojim svakovrsnim blagotvornim učincima odnosno na čovjeka, životinju i bilje! Promislimo opet kako raznovrsno moraju biti priređeni pojedini predmeti, tako da neki odbijaju svjetlo, a drugi ga poprimaju i odrazuju svako prema već određenoj svrsi; kako se napose vješto moralo priredit oko ljudsko, koje će u odrazu svijetla primati slike pojedinih predmeta i mašti ih predavati, da ih ova opet sa svoje strane predade razumu na prosuđivanje!“ It.d. „Cijela narav – nastavlja O. Petar Vlašić – tako nam otkriva mudrost premudroga Boga. A pa što je, pita Bošković, sve ovo što vidimo prostim okom, napram onim čudovištima, koje otkrivamo kad nam je oko oboružano dalekozorom ili sitnozorom? A što je i to napram onome, što mi ni tim spravama ne možemo otkriti, da ne znademo (ignorari ea a mobis ignoramus)? I tako, između priznanja samostvaralačke moći bića, s jedne, i Boga, kome pripisuje tu moć, vrti se u svojoj mantiji ovaj Lučanin, i inače naobražen čovjek, radin, nimalo hohštapler, „smijeran“ i samouvjeren u svoje rečenice. Svi su Lučani znali zabrazditi. Ovaj uvaženi Vlašić postao je ideolog kasnog kršćanstva i nehوتيčni pionir klerofašizma.

Pon., 22. IV. 1957.

Danas je „dan oslobođenja“ Vele Luke“. Svirala je mužika, i došlo je do spomenika, poslije skupa

u domu, nešto oko 200 ljudi, i školska djeca. File Marinović, općinski načelnik, inače simpatičan čovjek, održao je kratak govor. Tih 200, kaže neko, režimaša, i zastavama samo na dućanima i uredima, to malo djece – i ništa drugo, tužna je slika. Narod odsutan. Ni jedne zastave na privatnoj kući. A, jučer, su milicionari otkrili u Frane Fabotovice sokolski barjak, koji je ona čuvala od 1941. Kojega će im vruga taj sokolski barjak, i njoj i milicionarima! Smiješan je i onaj spomenik palim borcima, kano taj barjak! Da ga je bila skrila „u pod“, a da je „izdao“ Luka Škanje. Ništa! Čakula cila Luka o sokolskom barjaku, a zadrugari su išli, tj. poslenici iz dućana u Medeta (on je u nekoj vali dedrenta) i tu će se jesti riba i meso. Zvali su, File i Krešo i mene, ali mi se nije dalo. I tako teče u očima Lučana današnji dan oslobođenja.

Sunčano. Sito. Mirno. Obično.

A, jučer, su milicionari otkrili u Frane Fabotovice sokolski barjak, koji je ona čuvala od 1941. Kojega će im vruga taj sokolski barjak, i njoj i milicionarima! Smiješan je i onaj spomenik palim borcima, kano taj barjak!

Petak, 26. IV. 1957.

Promatram obronke Huma. Kako lijep, bujan i čist aprilski dan! Zeleno borje u dahulakih plavičastih maglica. Slatka priča o ovim bregovima! Čemu se s njima tako čudim? Što je to na tim bregovima tako gusto i puno nečega, ne znam čega? Kao da iz tih borja, iz tih stupa ograda, iz tih maslina i oblina ima da izvriju legije mira i sreće, što i jesu ti bregovi, to borje, te maslinade i ograde! Kao da je sve to skotno. Drago kao žena, bibavo more, dobar ručak gladnu čovjeku. A ljudi ili to ne vide, ili pak putuju u Amerike. Opet ta kobna pomisao na ljude koji odlaze u Ameriku i ostavljaju nas, sve ovo! I kako da ne otputuju, kada je tu slabo, ropstvo, porezi, sila? Kunem neznanje, kunem ovaj evropski apsurd,

kunem ovaj kapitalizam, i kunem birokraciju! A mili su ti bregovi, i trebalo bi lijepo živjeti i od sreće zaplakati, a ne od odlazaka u Ameriku, od kletava. Sjećam se, usput, kako se iza rata klelo masline i plodnost zemlje zato što je t.zv. otkup kontrahaža davila ljude. No ostavimo sve to. Lijepi su bregovi, i čemu se ja to čudim gledajući ih u lakim, tankim maglicama.

Dobar dan, i modar dan! Odahnuće moga bića!

Pon, 29. IV. 1957.

Jučer sam bio u Blatu, na dan sv. Vicence. „Ako nî Boga, je sv. Vicenca, a ako ne viruješ, hodi je u crikvu vidit“. A dan je bio gust i čist kao ulje u kamenici. Uoči šiloka, koje danas mori. Mene ne!

Razgovor sa starom Maricom Pulentušom, Bosnić, na njezinim taracama, u onom skladnom ambijentu, u starinskom tonu, u kome se osjećaju zadnji uzdasi jedne posjedničke familije, taj razgovor mi je oživio bio jedno doba, i jedan život, koji je doista vrstan. A di su vrmena, kada je bila naša Tudorovica, Pičena? Ona je sama sa sestrom, također neudatom, i tako nestaju, a same su prošlost u hladnoj današnjici i toplom aprilskom suncu svete Vicence.

Potom sam bio u Stipe Kalođera. A što je opet to gomila prošlosti s tim starim 83-godišnjim Stipom, koji je igrao makao s Nazorom, u Splitu, u ono doba! Ovaj je Kalođera svoju kuću sa grbom natrpao sa slikama-fotografijama iz cijela njegova vijeka, pa je tako, u jednom kutu, izvurio i moj djed Šime. Kuća puna fotografija, mebla, slika, oleografija, stolica, katastarskih i drugih spisa, knjiga, leksikona, uspomena, posveta, vaza... sve bez ukusa i reda natrpano, i okviri, ali opet itekako snažno i moguće da ti, baš zato što je tako neukusno, natrpano, i slike i kič, i nadalje i modi, i ogledala i okviri, ožive jedno doba, nekoliko doba, politika, klasu posidentskoplemenitašku, jedno stanje, njegovu mladost iz devedesetih godina i jednu starost i smrt iz ovih šezdesetih godina: u svemu tome umire, iako se kao sablast kreće kućom, dijabetičar Kalođera, zadnji Kalođera koji je ostao u Blatu... Nestali su Kalođerovići, Kovačevići gotovo svi, Brukovići, Bosnić-Pulenta, Mutrijini, Kunjašići, Šemanovi, Žimakalovići, Šanjara i toliki drugi, i ostali su tek, tu i tamo, neki ženski izdanci, ili stranci u razvalinama

Plokata u Blatu 1950-ih. Nepoznat fotograf i izdavač

*I vidim lijepo drevno Blato,
kojeg napuštaju njegova djeca...
Jer Blačani poetično čeznu za
nečim nemogućim i velikim,
atraktivnim i ponosnim, a
njihove ambicije i taštine i
fantazmagorije, koje rastu iz
drevnog, sivog debla, obmanjuju
ih neodoljivo.*

njihova bivša života i njihovih kućerina, konoba i magazina. No ne ću da tu mnogo stojim. To je, iako moja drama, iako tipična drama, neznatna epizoda istog fatuma našeg vremena, slučaj mutni u ovom aprilskom gustom i svetom danu. Silno osjećam ove bajame, ove vrtove i bob, artičoke i kupus, i vidim lijepo drevno Blato, kojeg napuštaju njegova djeca, jedni od nevolje, drugi od dosade, treći od vizija tuđeg, „velikog svijeta“, koji ih mami i vara, odvodi u nepoznatu i u goru, težu mizeriju i dramu. Jer Blačani poetično čeznu za nečim nemogućim i

velikim, atraktivnim i ponosnim, a njihove ambicije i taštine i fantazmagorije, koje rastu iz drevnog, sivog debla, obmanjuju ih neodoljivo. Ja volim Blato, jer je to mjesto, taj ni grad ni selo, ta varošica, <svjesna> palanka, zrela narodna duša, starinski umjerena, vragoljasto i moderno duhovita, mladićski poletna i satirična, a leži negdje usred otoka kao usred nekog kontinenta, u kojem se opet osjeda sasvim blizu more, koje i jest blizu kao škura kiša.

Zovu me na objed. Sve mi se žuri i šeta mi se, sveđer gladan sunca.

Ponedjeljak, 6. svibnja 1957.

Ali ovaj narod, kao i svaki naš narod, sad čakavski, sad kajkavski, sad štokavski, više puta se čini, kao da je stvoren za inat i kao da je najsposobniji u govornijama. U zahodu hotela „Istre“, n.pr. pokrali su brave, šalter, sifon, a zidove se tako okitili i sve ispišali, kao da „s njim pišu“, da se na to strašno ljutio Mici Simatović, bivši trgovac, a danas, iako namještenik nekog vinarškog poduzeća, jedini frajer Vele Luke, kako ga je nazvao jedan diplomat. Lučani kidaju vrhove nasadima, mokre i tome slično gdje stignu, krađu jedan drugome voće,

kanale, zelje, konope, sidra, takoreći sve do čega stignu, a po blatsku, za osvetu, znaju isjeći lozje i učiniti kakvu drugu štetu. To traje, osobito od 1957. naovamo, stalno i ustrajno, pa je teško reći, kad će ta „pojava“ nestati. Taj luški, taj naš naturalizam, to ispoljavanje anarhičnih elemenata, divljaštva i prostakluka, ogleda se u govoru osobito, te tako mi upotrebljavamo i suviše t.zv. proste izraze u nevjerovatnim varijantama, kao što se općenito u t.zv. masnim vicevima ispoljava takva virtuoznost. Nekad mi je mučno od svega toga prostaštva; možda je to ponekad i iz osjećaja malovrijednosti, a nekada i očitovanje erotičkih naboja ili pak staračkih dana...

Ova kuća, ova razvalina, doista je ružna. Trebalo bi to samo opisati. Pa onda to vučetićevo „diljenje“... nije loša tema, ali povezana sa socijalističkim odnosima, u kojima se ova razvalina, i mi svi u njoj, grčimo. Prvenstveno od toga, a zatim uslijed sukoba na privatnopravnoj osnovi i dalje do krvi i mizerije i taštine, svega na mrtvo ime.

Maloprije je bila kod mene žena Prandela Đideta (pok. Draga). Donijela je neku žalbu u vezi penzije muževljeve. No, to ništa. Septembra (čini mi se) ubilo joj je jedinca. I sad se žali. Ne, znam što bih. Kako je to strašno, mislim. Sjeća me none kad je plakala za barbom Dinkotom. Da je živ barba Dinko! I žali mi se ova Đidetova žena, sunce moje, često uzimajući tu svjetlost.

8. maja 1957.

Sinoć sam bio u rođaka Šimeta Vučetića. Jeli smo artičoke, razgovarali o „Staroj“ Jugoslaviji kao da smo historičari, zatim o četrdesetprvoj i, konačno, uz ostalo, o jamama Vranine i Poplata, gdje su partizani ubijali svoje neprijatelje. U tim su jamama ubijali Lučane, zatim su tu dovedeni, (ne znam da li svi) oni osuđeni u Dubrovniku 1944., bit će tko i sa Pelješca (jest, n.pr. don Antun Bačić), a kažu da ih je bilo dovedeno „četrdeset iz Šibenika, i među njima komandant ustaškohrvatske mornarice, koji (da) je bio „dobar i miran čovjek“. Ne znam ništa o svemu tome. Te se jame stalno u Luci spominju i meni je neugodna ta crna legenda o tim jamama i tim smrtima. Pa ako su tu već morali svršiti Lučani, kojega se vruga dogodilo da su luški bregovi Vranina i Poplata morali postati dubrovačko

i šibensko groblje? Bit će naši štreberi propagirali te jame, pa smo tako mi uzeli na se tu tarru, ukoliko se nije „ravnomojerno“ koristilo sve jame. Što su drugo mogli? Strašno! Svi su našli te kraške jame kao groblje prirodno i htjeli su da se zataškavanje tragova svojih žrtava, zaboravi sve to ubijanje i kažnjavanje. A je li strašnija legenda od poznatih grobova? I je li strašniji zajednički nepoznati grob od registriranih grobova u dekoru i ostalim glupostima? Je li gori taj crni simbol jama ili slobodni grob? A politički, što je strašniji? Ne znam, strašno crno i grozno, te ti riječi staju, i kao da nema smisla ni život, ni ništa na svijetu. A jeli smo artičoke, i bilo je hladno, i kasnije me bolio trbuh, a lastavice, na povratku u 10 i po, nisam našao u sobi. Noć sinoć, i noć sad usred dana. Podne gluho i besmisleno. Rana. A što im možeš? Ljudi se ubijaju i kolju...

Te se jame stalno u Luci spominju i meni je neugodna ta crna legenda o tim jamama i tim smrtima. Pa ako su tu već morali svršiti Lučani, kojega se vruga dogodilo da su luški bregovi Vranina i Poplata morali postati dubrovačko i šibensko groblje?

Subota, 11. V. 1957.

...Gre na obid Rebelo izi govno debelo... a gdje je Lukrić? Otiša je u Kale vidat duvne!... Prižmići su ubili svoga fratra jer je (davno je to bilo) silovao sestru: gonili su ga do na rat, do Curlinova i tamo zadavili u gustrini... Dragan je nosio janje preko rive do mesareve štale... Koji je ono riga lazanje priko blata?... Ostavi malu u janki!... U prvom otajstvu radosnom razmišljat ćemo itd – U prvom otajstvu žalosnom – i u prvom otajstvu slavnom itd. – Gdje je moje otajstvo slavno? Gdje je moj <znoj> i Beatrice i sreća simetrija i astralne umnosti?...

Antulica pečena guzica...

Pon, 13. svibnja 1957.

I danas opet bonaca ko i juče. Ali bonaca apsolutna i savršena, a misao na Zagreb mučna i otrovna...

Subota, 18. V. 1957.

Vidio sam juče u Korčuli toliko toga. Moj stari gradić, najljepši od svih naših malih gradića! Istina, tu je samo ljudi, a narod se tek slabo osjeća, no i s takvim stanjem ljudstva, Korčula je vanredna ljepota. Poluotočni grad s katedralom, okolica bliža i daleka, od Kneža do Orebića, i od Sestrica do Lumbarde i do Žrnova, od Vipere do blagih dubina korčulanske mrkente, stoji jedan puni svijet, kakvog, sličnog, nije lako naći. Slučajan susret s korčulanskim opatom Don Ivom Matijacom, koji s jednim Ivančićem radi na muzeju, mnogo mi je dao: osjetio sam jednu postojeću ljepotu Korčule. Razgledavši, naime, muzejske prostorije (tek aranžiraju), opet me poveo u Korčulansku riznicu, koja je zapravo posebni muzej. Slike, dokumente, zlato, ram, srebro, staklo, pokućstvo, ornat i ostali predmeti, svjedočanstva i ljepote, rekli su mi, na brzinu i jasno, kakova su bila mladost i zrijeenje, epos i vjera Korčule. Taj osjećaj toga blaga ja sad ne mogu očitovati; tu atmosferu jedne prošlosti ali i sadašnjosti, u kojoj žive jedan mladi, lijepi, razumni i samoprijegorni kršćanski opat Katoličke crkve rimske, ja ne bih mogao, bez podataka i bilježaka, ponoviti na ovim stranicama, ali bih mogao reći da sam vidio i nazreo sredinu romansijerske širine. Stari je grad tu sa svojim jadnim ljudima, i crkva je sv. Todora usred njegova kamena, a blizu tog kamena, gotovo pod zvonikom, stoji opatov stan i u njemu njegova riznica-pinakoteka, kancelarija i familijaran stan (pokazao mi je stan; ima sestru, koja je negdje bila otišla), svoj prostrani i lijepi salon u kojoj opat valjda ljubi ili bi htio ljubiti (ili ne!) svoju pometačicu, vodi mučne razgovore, kakve je vodio i samnom, te vjerujući u Boga, vjeruje u preporod svoje crkve i poraz današnje vlasti, materijalizma i zla našeg doba. Pateći i on ponešto, proživivši katastrofu hrvatske katoličke crkve, pregarajući svoj život posvećen Bogu i interesima crkve i klera, on uz to „ljubeći umjetnine i starine“, aranžirajući i čuvajući zlatninu, ulja skulpture, modi, dokumente, osjećajući – htionehtio – moć i tajnu generičkog bića, kojeg on međutim vjerski shvaća kao božju objavu, kao stvar

*Ovaj korčulanski opat...
ustvari je veoma moguće biće,
ugodan i pitom kao prijatelj i
diskriminirani čovjek... govori
kao Zoran Palčok... izgleda kao
kakav lučki Gugić okruglih
očiju... i, čini mi se, ne baš
ružan i simpatičan. Kroz toga
opata... ja sam, doista vam
kažem, apostoli, pronašao jednu
čvrstu ljudsku točku Korčule,
kompleksnu kao mjesni
komitet...*

Boga, Crkve i svećenstva, ovaj korčulanski opat, inače Korčulanin, ustvari je veoma moguće biće, ugodan i pitom kao prijatelj i diskriminirani čovjek. Ovaj Don Ivo govori kao Zoran Palčok... izgleda kao kakav lučki Gugić okruglih očiju, inače zdrav i, čini mi se, ne baš ružan i simpatičan. Kroz toga opata... kroz taj interijer inače bivše biskupije, ja sam (povezujući i ostala lica za sve to, i one partizane s fotografija u muzeju, i sve bivše sokolaše kao što je bio i „rečeni“ Ivančić, i sve one kalafate, Luške i Lučane, Žrnovčane i Račišćane, koje sam prije toga vidio pa nešto s njima razgovarao), ja sam, kažem vam, današnji oblaci, i današnja tjeskobo – ja sam, doista vam kažem, apostoli, pronašao jednu čvrstu ljudsku točku Korčule, kompleksnu kao općinski odbor, mjesni komitet i advokatsku kancelariju Dr. Jura Arnerija, (o kome kažu da mnogo radi, i da što to radi, kad mu nije potreba). Jer Korčula je itekako moguća tema. Pogledajmo brodogradilište od njegova osnutka do katastrofe prekolanjske, pa pogledajmo te putove koji vode od okolnih sela, pa korčulansku historiju i historiju korčulanskih brodogradilišta, advokatura, familija, vidjet ćemo jedan izraziti sadržaj i ljudske drame, inače odigrane u književno zahvalnom ambijentu. No, sad se tu ne može stati, i ja koji sam bio u moći da nešto kažem, žalim što – onemogućen – ne mogu ništa u tome smislu učiniti, da bi barem nešto samosvijesti našoj doprinio, kao čovjek koji je volio Korčulu i u njoj čak

Zapadna riva Korčule. Foto: M. Pavlović, izdavač Jugoturist Beograd

osjetio i svoje djetinjstvo, prilikom posjeta valjda 1921. barbi Šimetu, koji je tu bio „lučki kapetan“. Što ćemo! mi za ručak? Jedno jaje i to mućak. A, bravo! Oni se to čuju. Neka ih! Do đavola!

Nedjelja, 19. svibnja 1957.

Tišina. Čirkaju vrapci. Maločas sam razgovarao sa sinom „barbe Jozeta“. Odmah smo otvorili staro „pitanje“: gdje postaviti „kandelabre“? „Mladi“, dakle i mali „barbe Jozeta“, stoje na stanovištu, da treba te božje kandelabre postaviti u redu borova od Tabain-Šantićeve kuće (i ti su nestali: Tadenko je poginuo na Drvaru, a Vinko je umro u Africi) i da idu ti kandelabri dalje do škole. „Stari“ pak s Micetom Simatovićem na čelu (i Simatovića nema: Srećko je umro, Antun, Ivo i Mici su bez djece; davno je umrla sestra im Marija, moja drugarica iz djetinjstva; bio sam je, čini mi se u 2.r preparandije dok sam bio, posjetio u duvanjskom zavodu na Pilama, kao da se volimo). „Stari“ pak hoće da se kandelabre postavi uz more, gdje su bili stari, koji su se istrošili. I sad eto ti „borbe“, sastanaka, nadosiranja, zafrkancije,

ruganja, humora, zabave. Čak i Općinski odbor Fileta Marinovića mora da se upliće i da i „lavira“ između ta „dva fronta“. Kaže File, „postupio sam salamunski“, sugeriravši im, da se za pokus postave između borova dva kandelabra, a onda će se vidjeti što je „bolje“.

Naš život teče između gadosti i ljepote, gluposti i pameti. Čas smo sreća a čas nesreća: igra se s nama naša generička i naša društvena stvarnost. Sjenke smo vlastite pojave, drama smo tijela i strasti.

Eto od čega ljudi žive. I gustiraju u tome. Šale se na mjesece oko rasvjete. I tako prolazi, a more ih doji, i bob, i vino, i žene.

Novi, 2. VI. 19.

Dijelio je Novidi novu listinu. I novu knjigu. Ući u galeriju. Uspit se u krovu. Olivati u murici. Kretati se u mladun; suli i intimnoj sobi. Jostarice grade grizosulu, i mo tu je do u, kolijevka i žubav. Dobro je ojeiati šepotu i novost točnikala.

Pr Prometno sam danas oca za stolom. Dista, ostalo je. Iste me se desna ruka, žuti, merado govori, manje jede, žuti se na bilo šta, karvo se nije smisao, nijedan put odkula xnu vojo, no igra se djevom, tek je koji put malo iscairio kubi za Dragana, ne javu, noin u roduje vrijeme pijevodu, ne zna do li i težo se ojeić ovog ili ovog, čat mi da se ojeti: kojeg kerata da zove. Malo je ko na Atku, u Velj Juci nijaten kerat, bio tako veran za braciim, lozu, modim, moim. Ua prisik ojeiarye u djetinjstvu do ovog dječakog

Bad. Foto: I. Medar, izvor: ASC Korčula-Lastovo.

U takvim groteskama i karikaturama javi se žudnja za melodijom, za pjesmom pitkom kao prošek ili fantastičnom kao kakva bajka iz starog doba. Stalno mi je tako moj lični izvor ona strana života, koja se suprotstavlja komedijanstvu, nihilizmu, malograđanštini i drugim nedaćama, u koje, međutim, znam i ja upasti, pa se topiti, blatiti i daviti, da bih zatim isplivao na čistu obalu, spašen i žedan ljepote, harmonije, uma. Naš život teče između gadosti i ljepote, gluposti i pameti. Čas smo sreća a čas nesreća: igra se s nama naša generička i naša društvena stvarnost. Sjenke smo vlastite pojave, drama smo tijela i strasti. Komedija Lučana oko kandelabra nije veća od komedije našeg „parlamenta“ danas. A narod, mi ljudi, javljamo se kao djeca, koja ozbiljno čine i govore gluposti, kao što prava djeca veoma ozbiljno igraju svoje igre i pišu domaće i školske radnje...

Pon. 20. V. 1957.

Jučer sam s gumna išao preko Pinskoga rata, stigao nadomak Pojica i vratio se kroz Žuvan-dolac na cestu blatsku pa svršio na Komunu, gdje sam s Juretom Marinovićem hva' kumpire te s njim

objedovao, ostavši na Komunu tamo do četiri, prvo u razgovoru s njim (mali Pere valja da sjedi na glavu stola jer je „tata“), pa zatim i s Filetom Marinovićem, koji je tobože mudro i neosjetno došao poslije objeda proći s nama vrijeme. Sve je bilo dobro i lako. Lipe su štale i vrtli poviše Mulićevića! I lipo je sve to gore preko Luke, a najljepši je pogled na Pojica s lukom, jer ravno budi bogatstvo, plodnost i ostvarenu Stoimenu! A kakav je opet Žuvan dolac i crna šuma njegova! Kad je tako, mislio sam, sva Korčula bila crna od šume (prvu sam knjigu izgublenu, htio imenovati Korkyra Nigra, Melaina) i kad je Korčula bila nevina zemlja, puna ptica usred ribolovna mora! Istina, mi smo bogati inventarom upotrebnih stvari, odjećom i obućom, ljekovima i komforom, ali smo mi ipak, unatoč tome, pusti i ranjeni, jer nam je opustošena priroda i iskrivljena narav ovom nezdravom civilizacijom, bez vjere u išta i tako dalje. Sve ono pak što je drž. organ ili mu se ropski, slijepo pušta u ruke kao oruđe jest zlo, a ne sve ono što nije jest dobro. U toj konfrontaciji je danas sve, bez obzira na sve moguće ocjene koje smo zatekli. Ono je sad život. To se jasno vidi na jednoj ovakvoj šetnji, u osjećaju ljepote rascvala buhača, maslina u brstu, klasata ječma, lozinih svijetlozelenih mladica,

gustih borovih krošanja. Harmonije rasta prirodina bilja i raslinja traži harmoniju i mojim mislima, moral čovječnosti i strast zrele ljubavi...

Utorak, 21. V. 1957.

Noć je. Što u ovoj noći da ti nađem kao utješno uzdarje? Oslobađam se gvoždarija jedne izdane historije. Čistine su pred nama. I sve mogućnosti. Ne krivi me, buduće jutro, ako nađeš u mojoj knjizi crnih kipova. Bogovi su postali idoli, a ljudi neljudi. Ostalo je sve pred novim čovjekom, što se oslobađa ovih gadova i gada. Noć je! Iz čvora izlazimo i novo ljudstvo se zbija u novo dobro.

25. maja 1957.

Bio sam u Franice (1890.) p. Padovan zvanog Māčak. To je prava kobna i tužna tema našega mjesta. Don Franko ju je bio napunio, (istodobno, čini se, općući s njenom majkom), i kao bogatu udavaču iz familije Jurković-Kovač, oženio. Uselili su ga bili u susjednu nam kuću, otvorili mu hotel... On je bio zaražen... Tako je zarazio i Franicu, od čega je, n.p., gluha i izgubila svu djecu: prvo od tri mjeseca uoči prvog rata, Ivana u 14. godini (za eshaezije), Vinku u 23. god. (udanu u Srbiju, uoči rata) i Luku, onog zgrčenog (onog rata) u 27. godini. Tu stoji u toj kući sa vračarom trščanskom Filomenom Furlani. Danas je Vinki ishodnji dan: gori lumin na komu u njezinoj spavaćoj sobi. „Teže mi je srcu na ishodnji dan“. Boluje od teških srčanih grčeva, a štogod i gladije: općina 1500, a najmovi 800; čistoga valjda, oko 2000. Varao je mužev brat, krao joj rogače (na smrti je tek bio priznao) i sad je sama, i boji se postelje, no „ne bi se ubila ili utopila“: što bog da. A, kaže, svit je ne zaboravlja. Sjeti je se Maša i ostalo susjedstvo, a iz Amerike joj pošalje štogod neka kuma. Tako je dobra, naivna i nesretna strašno, da to smekšava naše ljude te je se sžete, i posjećuju ju je, i ne zaboravljaju je. A moj je život, kaže mi, strašno nesričan bio. Po noći ne spavam i sve mi stalno dolazi napamet, i od toga mi se „grči srce“, pa sjedim, šetam po sobi, stojim na punistri, (ali se ne ću ubiti), a da bih i 100 godina živjela neka bude kako mora biti. I nikoga! Ni braće, ni sestara, ni djece, ni svojte, jer djeca i unuci p. Franka ne znaju za me: – strašna je ova Jurkovićeva kućerina: u mansardi Troskot sa ženom, drugi kat prazan,

Razgovaralo se o luškim partizanskim danima, o ratu i kurvama, o ubijanju i Talijanima... Sve skupa ružno. Ko je ubio Ševeta i kako? Nimeta da su u zadnji čas upropastile dvije žene, koje da su izjavile da ih je silovao u općini... Da ovo, da ono... Što će nam sve to? Puše šiloko, dažji, maća će, slabo, starimo, glupo, čakule.

a na prvom ona, Franica, i Filomena, u magazinu pšenica, ali kao da nije pšenica, žitno skladište, nego napuštena prostorija, u koju niko nikada ne zalazi. I to mi je bila jedna „razvalina“ u djetinjstvu.

Utorak, 28. maja 1957.

Noćas sam razgovarao kod „leandre reakcije ili reakcionarne leandre“ ispod Micetove kuće (u izlogu su korifeji plivačkog društva, karikature timova i plivača, fotografije, zastave i Tito). Razgovaralo se o luškim partizanskim danima, o ratu i kurvama, o ubijanju i Talijanima. Bili smo: Fušte, Lotre-Petar, mali Jerko. Sve skupa ružno. Ko je ubio Ševeta i kako? Nimeta da su u zadnji čas upropastile dvije žene, koje da su izjavile da ih je silovao u općini. Da su Kaluđeru (čini mi se Antuna) raspinjali na križ. Da su na Visu ubili Snagu a da nisu Fileta, a da su oba ovamo ostala. Da ovo, da ono, svi su krili izvršioce, i sve je izgledalo nevino i sveto... Pa što tu sad kopam? Što će nam sve to? Puše šiloko, dažji, maća će, slabo, starimo, glupo, čakule.

U ovoj kući svi uzdišu, štucavica im je, becaju, zazivaju božja imena, huću, prava neka menažerija i kuća uzdaha, ruševina uzdaha. Ništa od ljudi.

Srijeda, 29. V. 1957.

Jučer popodne, iza kiše, prošetao sam se do Kali, do tete Jere, s „malim Ivotom“ p. Iva Simatovića. U kasnopopodnevnom osvjetljenju Kali su bili, nadojeni od kiše i plime, zrela, sunčana ljepota,

pristupačna očima, pitoma kao zadovoljena ljubav. Od Vranca i preko Vranca do vale, (nad kojom sam vidio stepenice ječma) i od obale preko kuće, od stare Novakove kuće do, čini mi se, Budišine, stajala je mirno, bujna i puna kao dojke, ljepota i ljudi, što su se s njom, u njoj kao bistre ribe, micali i kretali. Kako je žena Budišina čistila zelje (malo morača, blitve, koji biž i bob, ali i prvi pošanj i krompirić), a njezin muž naticao črnice na ražanj, na fižulu, uz kuću na more. Vidio sam visoke i jake kupuse široka lista, vidio sam lijepo rascvalu ružu, garofale i radić. Koliko smo puta vidjeli zelenilo bajama i crna mokra im debla, koja stoje usađena, na zemlji a ni da se barem malo maknu! A barke su bile mokre i kao da su tuljani, a drvo im je postalo debela, gipka koža nemani: jedne su mirovale surgane, a druge su na kraju gledale s provom u nas i naše vrtle, u otvorena vrata i u jedan dim, što se izvijao kao krošnja vitka otimajući se vječnoj statici debla. Pogledao sam na strane Vranca, pa na sljeme prama Prapatni, osjećajući nad sobom gospodstvo Pinskoga rata, masu njegovih krovova, surih i crvenih, i zapuštenih meja. A nikakve životinje. Ni ptice. Samo bujan, nadojen kraj i ljudi, a malo da se čuo koji glas. Nisu mi upali u oči ni rogači, a masline su se skromno i stidno vidile preko Vranca i po docima prama Prapatni. Ništa mi nije padalo na pamet: ni država, ni obaveze, ni liječilište, ni Gimnastičko društvo „Partizan“, ni historija, ni prošlost, ni što će sutra: bili smo u mokrim bojama i oblicima ove vale, u skladu njezinih oblina i obale, dvorova, kuća, kamenja. I nijedno ime ili prezime da sam mogao spomenuti. Samo smo maloj Prošpetovoj dali neke dinare da nam izrecitira „jednu pismu“. Gubio se njen mali glas u prostoru na putu, a inače, tekstualno glupa pjesma, u njenim je malim ustima i naivnosti bila mila, poetična i fantastično zanimljiva.

Sjedio sam malo na klupi s Ivanom Maričićem-Zdrčom, i sa starim Civetom. Prolazila su djeca za školu, ispod Šantića. I tako je (u 8 manje 10) prošao i mali. Bogovsko osvjetljenje i koja hrpa oblaka kao tumbanija.

Što sam ja jedan gad, to je čudo! Jer čemu da ne sjednem i ne izmajstorišem tog jednog vječnog Lučanina-Blačanina, koji je manifestacija, gospodar, šala i mudrost ovog života? Ja, što sam gad u čemu god te volja!

Nedjelja, 2. VI. 1957.

Promatrao sam danas oca za stolom. Doista, ostario je. Trese mu se desna ruka, šuti, nerado govori, manje jede, ljuti se na bilo šta, davno se nije smijao, nijedan put otkada sam ovdje, ne igra se djecom, tek je koji put malo iscerio zube na Dragana, ne spava, noću u zadnje vrijeme pije vodu, ne zna što bi i teško se sjeća ovog ili onog, čak ni da se sjeti: kojeg težaka da zove. Malo je ko na otoku, u Veloj Luci nijedan težak, bio tako vezan za baščinu, lozu, maslinu, smokvu. Od prvih sjećanja u djetinjstvu do moga dječaćkog ustajao je prije zore i bio „vanka“ do iza drugog zvona, do „kampane“, zvona za mrtve. I kasnije, on je ranio i vraćao se kući kasno, do pred nekoliko godina. Radio je svaki dan, i nedjeljom i svecom, barem do deset, ako ne do podne, i nikada nije izdangubio ni sata. Ili baščina, ili, za kiše, oštriti pritke, brinuti za oruđe, za obuću i tome slično. Za njega nije postojao drugi svijet, doli rad na Mališćici i po drugim baščinama, a na karte, balote itd. nije izgubio ni jednog sata. Tek ako bi koje nedjelje s prijateljima užinao u kakvoj konobi, pa bi se, kao potajni ljubitelj vina, malo razveselio i < > u posmjehu. Nije pušio. Zemljoradnja mu je bila poezija, a loza nježna boginja, kojoj osjeća „disanje i ćud“. To bi i rekao koji put. Inače bio je pjesnik. Kao mladić napisao je za mater mi knjigu pjesama i čuvao je tu knjigu do Prvog svjetskog rata, kad ga je pozvalo u domobrane. Uoči odlaska zbirku je uništio, jer ako pogine, a nađe se zbirka, zašto da ga Kata puno žali i može se slobodnije udati. Izvukao se iz domobrana odglumivši majstorski padavicu, te su morali da ga puste, nudeći mu čak penziju. Sve je on, izvan loze i masline, prirodno i spontano prezirao. I kralje i države, i društva i reprezentacije i krutu taštinu, pomodnost i temporalno. Nije nikada čitao novine, a mislim da nije pročitao ni jedne knjige, osim nešto malo o lozi, ali sasvim malo. Njegov je život bio loza, vino, konoba, maslina, mazga, smokva, meja, bob, bor, drvo..., i sve što nije to empirijsko dobro, sve je ništavilo, prevara, laž svijeta. Kako je on znao ćud loze! I kako je brižno radio oko stabla ili zelja! Prije njega nije bilo boljeg težaka u Luci, a iza njega samo sin Ivan pok. Batića (Muse-Šeparovića). S mojim ocem izumire klasični luški težak, i to me u srcu boli, i zato bih mu pomogao. I to mi je čast.

Dragomirova loza, Dragomirovo vino, Dragomirov posal, Dragomirova briga, bogati, govorili bi Lučani, svi s reda, jer on nije imao neprijatelja: jedino u svojoj braći i to prvenstveno u Aleksandru... U stare dane dolazio je, rijetko u sukob, ali ne svojom voljom, nego kao pojava koja za dinamičnost današnjih ljudi znači sporost i starinski duh. Ali do šezdesete-šezdesetpete nikada. Iz njegove radišnosti izlazila je i njegova pitomost, dobroćudnost i pomirljivost, a bio je, međutim, u hrani gnjavator: morala mu se pogoditi sol, ulje i ukusno kuhati. U brijačnici je bio šaljivdžina, a volio je ženske, te je rado pričao samo svoje ukusno masne viceve, ne ponavljajući nikada tuđe. Uopće, ja se ne sjećam da bi išta tuđe ponavljao. Nije govorio ni o sebi, nego o svome trudu i borbi za življenje. Nije se hvastao, grohotao, nije vikao i komedijao; bilo ga je čuti na radu u konobi, za stolom i tome slično. Uzdao se samo u sebe i svoj rad, a nikada u tuđi, i ja mislim da on nije nikada nekoga prevario, iako je, kao težak naivčina, bio varan od trgovaca, braće, rodbine i tome slično. No nije on bio puki i glupi čovjek. Imao je pozamašnu inteligenciju, a i svoju filozofiju: svijet je takav kakav je, a sve je u svijetu rad radi kruha, pića i skromnog gušta, užitka. Razmećati se ne valja, nego živjeti skromno i promišljeno. Što će pak s nama biti ne određuje samo rad i sreća, nego i dobri i zli duhovi koji vladaju s nama, „je li po Bogu ili po vragu ne znam“, ali jest nekako. Prijatelj ti ne treba, jer svak gleda sebe, a tebe koliko mu je potrebno. Ljepotu je osjećao u čistoći i redu, i u plodovima svoga rada. Kako je samo lijepo brao smokve, zelje, grožđe, tikvice, morač, masline! Masline je brao veoma brzo: kaže mi Visko Berković p. Čačka da nitko brže i bolje. Radio je polako ali stalno. Žurbu i gnjavanje je najdublje prezirao, više od svega. A kako je gradio meje! I kako je držao do toga da mu meje budu čiste od zemlje, kupine, troskota, tetevike, goščice! Mnogi rad i nije dokraja ekonomično sproveo, jer je išao i za radom i tamo gdje se nije moralo. Moglo bi se reći, da ga rad nije bio otuđio, nego očovječio, jer je ljubavljju, upravo strašću radio, kultivirao lozu i uopće svaku stvar. Kao individualist koji hoće sve po svoju, ali i kao stvaraoc svoga dobra, nije se slagao ni samnom, ni s nikim. Uzdajući se samo u se, meni vjerovao nije, a ničemu me nije ni naučio. Ja sam, vjerujem, naslijedio od njega ćud i osjećaj donekle (ostalo od matere što se tiče emotivnosti),

a gledajući ga uvijek u radu, naučio sam od njega cijeniti rad, težaštvo, zemlju, a stekao sam i nešto radišnosti. Rastrovao me prokleti činovnički život! On nije bio pedagog, i nerado je prenosio na drugoga svoja iskustva: i ja sam se sam odgojio uz ludog oca pa neka i drugi. Radišnost se ne može naučiti, a nevolja je naučila Marka.

Žao mi je što nismo mogli biti ko drugovi; i što smo svaki na svoju stranu živjeli; i ustajali. Ništa zajedno nismo poduzeli. O ničemu nismo u miru prodiskutirali. Nijedan mukom stečeni zaključak nismo ostvarili... On je ostvario svoj rad, a ja ništa. Trebao bih napisati tekst „Težak Dragomir“. Ali opet neka se zna, da je Dragomir bio najbolji luški težak, a sin mu pravi pisac.

I sad je eto, ostario. <->-ma! I žao mi je što nismo mogli biti ko drugovi; i što smo svaki na svoju stranu živjeli; i ustajali. Ništa zajedno nismo poduzeli. O ničemu nismo u miru prodiskutirali. Nijedan mukom stečeni zaključak nismo ostvarili. On se vrati na svoju, a ja otputujem u ništavilo. A meni se pak čini da sam stariji od njega. Lozje me lijepo, i uopće lijepa kultura sjeti njega, a lozje, mladica, vječna je mladost, raščćenje, snaga naravi. A što sam ja? On je ostvario svoj rad, a ja ništa. Trebao bih napisati tekst „Težak Dragomir“. Ali opet neka se zna, da je Dragomir bio najbolji luški težak, a sin mu pravi pisac.

Pišući ovo vidim vizije lijepo zelena lozja, i bregove od grožđa, i velike, čiste konobe dobra, naturalna vina... Sada se sve paštroća i falsificira.